

Dr. Tonka Tacol
Dr., Beatriz Tomšič Čerkez

LIKOVNO IZRAŽANJE 6

Učbenik za likovno vzgojo za 6. razred devetletne osnovne šole

Jezikovno uredil: mag. Branko Gradišnik
Recenzirala: Ivan Alojz Mršnik, Marija Cenc

© 2005 DEBORA, Ljubljana

Založila in izdala
DEBORA, Ljubljana

Glavni urednik
Mag. Branko Gradišnik

Oblikovanje naslovnice
Vesna Vidmar

Oblikovanje učbenika
Tonka Tacol, Beatriz Tomšič Čerkez

Grafično oblikovanje in priprava
DEBORA, Ljubljana, Boštjan Lešnjak
ŠPES & CO., Novo Mesto

Izdelava barvnih fotolitov
ŠPES & Co., Novo Mesto

Tisk in vezava
SCHWARZ, Ljubljana

1. izdaja

Ljubljana, 2005

Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje je dne 14. 04. 2005 sprejel sklep št. 613-2/2005/224 o potrditvi učbenika LIKOVNO IZRAŽANJE 6, učbenika za likovno vzgojo v 6. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja.

Vse pravice, še posebno pravica do razmnoževanja kot tudi prevajanja, so pridržane. Noben del te knjige se brez pisnega dovoljenja založbe (lastnice avtorskih pravic za slovensko izdajo) ne sme v nobeni obliki reproducirati (s fotokopiranjem, z mikrofilmanjem ali drugačnim postopkom) ali z uporabo elektronskih sistemov predelovati, kopirati, tiskati, razmnožiti ali razširjati. Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano javno objavljati knjige ali njenih delov, distribuiranje in dajanje v najem.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

7.02(075.2)

TACOL, Tonka

Likovno izražanje 6 : učbenik za likovno vzgojo za 6. razred devetletne osnovne šole / Tonka Tacol, Beatriz Tomšič Čerkez ; [fotografije Narodna galerija Ljubljana ... et al.]. – 1. izd. – Ljubljana : Debora, 2005

ISBN 961-6525-11-5

1. Tomšič Čerkez, Beatriz
220424192

VSEBINA

PODROČJA IN MOTIVI LIKOVNEGA IZRAŽANJA	5
PIKA (TOČKA) IN ČRTA (LINIJA)	15
RISARSKI MATERIALI, ORODJA, PODLAGE IN TEHNIKE	28
POVRŠINE	41
LIKOVNA KOMPOZICIJA (SESTAVA LIKOVNEGA DELA)	47
RITEM	51
BARVA	55
BARVNI KROG	56
PESTRE, MANJ PESTRE IN NEPESTRE BARVE	59
SVETLOSTNI IN BARVNI ODENKI	65
SLIKA, SLIKARSKI MATERIALI, ORODJA, PODLAGE IN TEHNIKE	75
KIP (PLASTIKA), KIPAR, KIPARSKO (PLASTIČNO) OBLIKOVANJE	84
KIPARSKI MATERIALI IN NJIHOVA OBDELAVA – KIPARSKO TEHNIKE	93
TISKANJE (GRAFIKA)	102
PROSTOR	111

PODROČJA IN MOTIVI LIKOVNEGA IZRAŽANJA

Pri likovni vzgoji spoznavamo likovne pojme in oblikujemo likovna dela z različnimi materiali in orodji.

Glede na to, kako se likovno izražamo, ločujemo naslednja **likovna področja: risanje, slikanje, kiparstvo, grafiko in oblikovanje prostora**. Osnovni likovni pojmi s teh področij so v učbeniku pojasnjeni postopoma. Spoznavali jih boste v razlagah učitelja (učiteljice) in v svojem likovnem izražanju. Izražali se boste z mnogimi likovnimi materiali in orodji, izvajali številne postopke likovnih tehnik in upodabljali boste svoje izvirne zamisli, to je **motive**.

Upodabljamo lahko ljudi, živali, rastline, predmete, kakršne vidimo v naravi ali pa kakršne si predstavljamo v domišljiji.

Kadar upodabljamo človeka, tedaj izdelujemo **portret**.

Pablo Picasso: Jacqueline v počepu, 1954

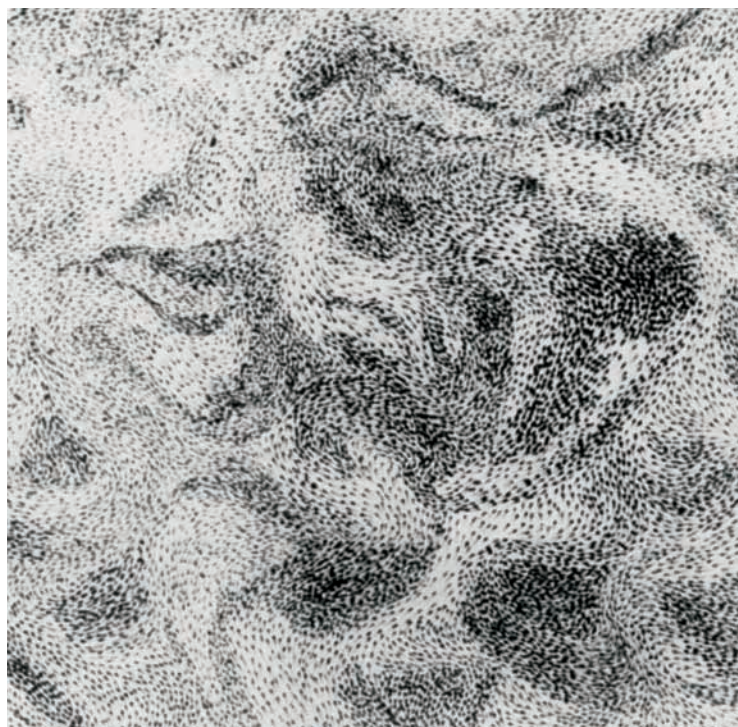
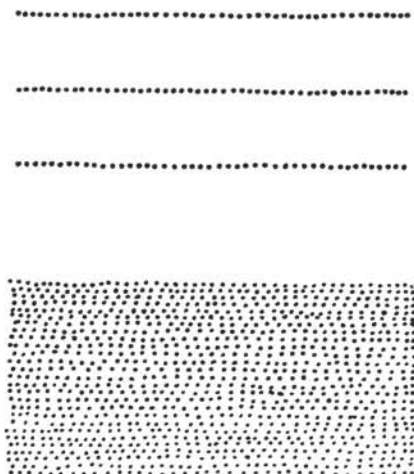

Mihael Stroj: Luiza Pesjak, 1850

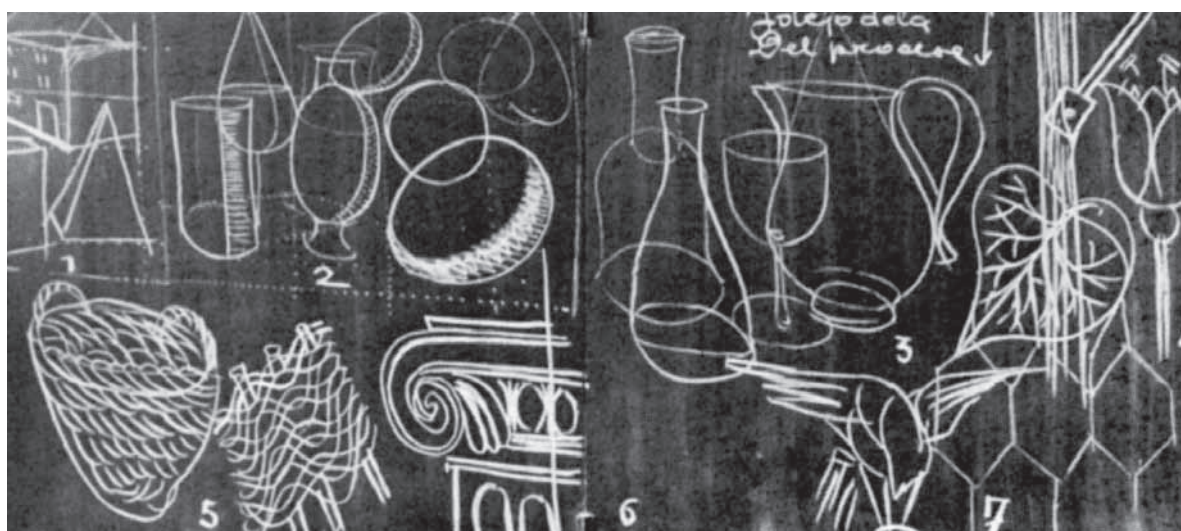
Izražamo se z likovnimi izraznimi sredstvi (elementi). Ta sredstva so zelo raznovrstna.

PIKA (TOČKA) IN ČRTA (LINIJA)

Pika (točka) in **črta (linija)** sta najosnovnejši izrazni sredstvi. Pika je osnova vsake črte, kajti ta je sestavljena iz niza pik.

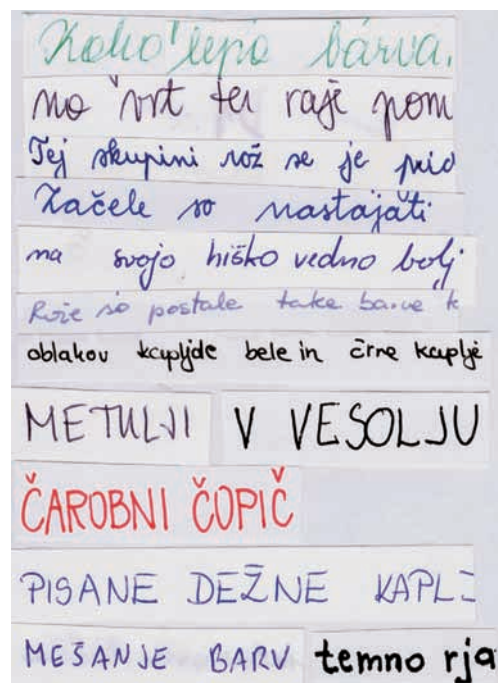
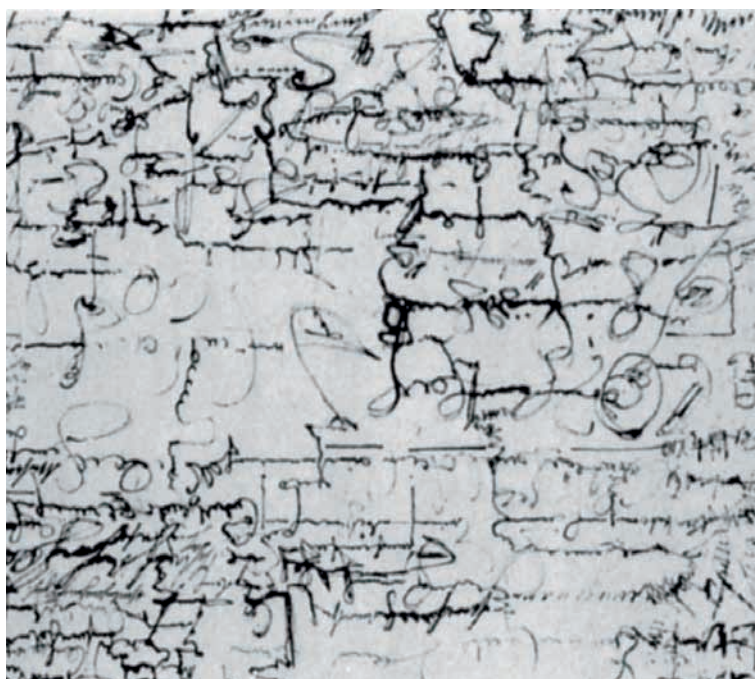

S črto je mogoče orisati in izrisati predmete in oblike. Črta je temelj vsake **risbe**, je začetek likovnega izražanja.

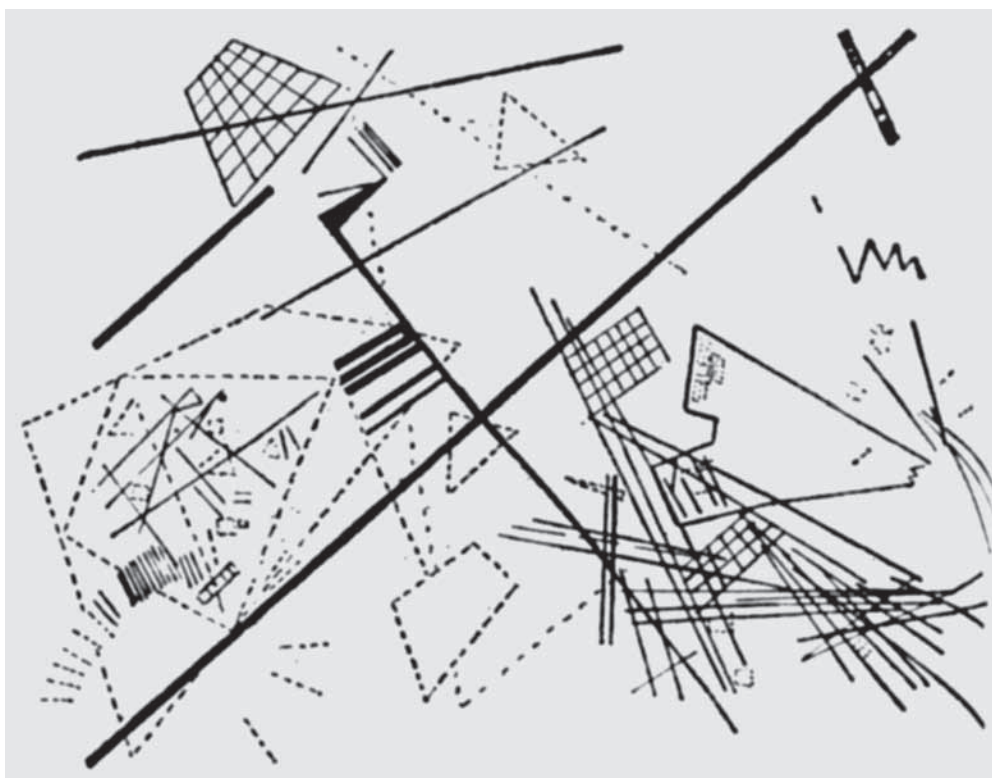
Zoran Didek: Risba s kredo na tabli

K takim prostoročnim črtam prištevamo tudi **rokopisno** črto.

Črto lahko vlečemo tudi **s pripomočki**.

Takšna črta je geometrijska, narisana je **tehnično**. V geometriji jo poznamo pod imeni osnovnica, diagonala, krožnica ipd.

Vasilij Kandinski: Diagonali, 1923

RISARSKI MATERIALI, ORODJA, PODLAGE IN TEHNIKE

Risarski materiali so vsi materiali, ki nam omogočajo vleči črte. Če želimo risati z različnimi materiali, je nujno, da jih tudi dobro poznamo. Zato jih moramo praktično preskusiti.

Materiali za risanje so suhi in tekoči:

Suhi risarski materiali: svinčnik, barvni svinčnik, kreda, oglje, voščenska ...

Tekoči risarski materiali: tuš, črnilo, lužina, vodena barvica, flomaster, kemični svinčnik ...

Za večino tekočih risarskih materialov potrebujemo orodja: trsko, pero in peresnik, nalivno pero, čopič.

Poseben pripomoček za risanje je računalnik.

Rišemo lahko na **risarske podlage** različnih oblik, velikosti, barv in kakovosti: risalni list, karton različnih kakovosti, papir za lepljenko, ovojni papir, "šeleshamer" (po imenu proizvajalke, tovarne Scheleshammer), nepotiskan časopisni (rotacijski) papir itd.

Podlaga je ploskev z dvema razsežnostma (dolžino in višino) – je torej dvodimenzionalna. Lahko jo vidimo in tipamo.

Risarske podlage so lahko različnih oblik: štirikotne, trikotne, ovalne, okrogle ... Na teh podlagah lahko s črto rišemo večje ali manjše podobe, ki so lahko pravilnih, torej geometrijskih oblik, npr. pravokotnik, kvadrat, trikotnik, krog, ali pa nepravilnih oblik, npr. figure (človeške, živalske) in predmeti, ki se jih spominjamo, ki jih neposredno opazujemo ali pa si jih izmislimo.

Risarska tehnika je način dela z risarskimi materiali in orodji na ustrezno podlago.

Risarsko tehniko večkrat poimenujemo po materialu ali orodju, s katerim delamo (tuš, svinčnik, pero, kreda ...).

Svinčnik

Svinčnik je najbolj razširjeno **orodje** med materiali za risanje. Če želimo z njim risati, moramo dobro poznati njegovo likovno zmogljivost.

Poznamo:

- trde svinčnike, ki so označeni s črko H in s številkami (H, 2H, 3H ...; višja številka pomeni večjo trdoto);
- vmesni (nevtralni) svinčnik, ki je označen s črkama HB;
- mehke svinčnike, ki so označeni s črko B in s številkami (B, 2B, 3B ...; višja številka pomeni večjo mehko).

Črte, narisane s trdim svinčnikom, so večinoma enake debeline; so trde, ostre. Risba je manj izrazita. Pri risanju s trdim svinčnikom pazimo, da pritisk konice na risalno podlago ni ne premočen ne prešibek. Če pritisnemo premočno, konica zareže v podlago; če pritisnemo premalo, se risba ne vidi. Ker nam trdi svinčnik omogoča enakomerno debele črte, ga najpogosteje uporabljamo za risanje tehničnih risb.

Debelina in temnost črt sta odvisni od pritiska roke na svinčnik in od položaja svinčnika. Navpična drža svinčnika daje tanko črto, poševna pa debelejšo, širšo črto.

Čopič in vodena barva

Podobno kot s čopičem lahko rišemo tudi s čopičem in vodeno barvo. Barve močneje razredčimo, tako da so tekoče. Uporabimo lahko samo eno barvo ali več barv.

Peter Abram: Portret, 2001

Jože Ciuha: Merkur, 1997

Večkrat pa ustvarjalci pri risanju risbe uporabijo več različnih risarskih materialov. Risba postane tako še bolj razgibana.

Branko Suhy: Naselje, 1992, tuš in kreda

POVRŠINE

Predmeti v našem okolju so iz naravnih in umetnih materialov. Imajo značilno površino, ki jo lahko vidimo in otipamo. Če je predmet iz naravnega materiala in je površino predmetu ustvarila narava, pravimo tej površini **naravna površina**.

Če pa površino ustvari človek, ko izdeluje predmete iz raznovrstnih snovi, npr. iz stekla, platna, kovine, umetne mase ... ali tako, da na različne načine obdela naravno površino, je to **umetna površina**.

RITEM

Besedo ritem poznamo že iz glasbe. Pomeni ubranost, enakomerno gibanje, menjavanje, ponavljanje, npr. taktov, plesnih gibov ... Je mera za čas, tako pri bitju srca, dihanju (vdih, izdih), menjavanju dneva in noči, delu in počitku, tiktaku in bitju ure. Srečujemo ga v mnogih naravnih in življenjskih procesih – pri ljudeh, živalih in rastlinah.

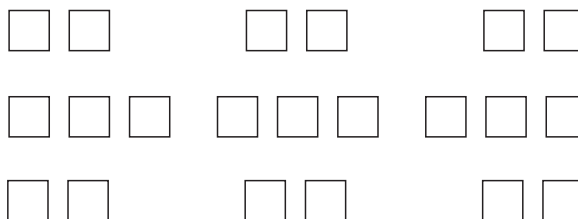
Na ritem so bili pozorni že stari Grki, omenjen je celo v Svetem pismu. V novejšem času znanost ugotavlja ritem v razpoloženju, v meri telesne in umske moči, kjer se izmenjujejo dnevi velike sposobnosti in zmanjšane sposobnosti (bioritem).

Ritem opazamo tudi v likovnih delih. Ta se kaže kot ponavljajoče se izmenjavanje oblik, ki so organizirane v poseben red: v **zaporedje** (sekvenco).

Ponavljajo se lahko oblika, velikost ali barva podob. Če se podobe enakomerno ponavljajo in so presledki med njimi enaki, pravimo, da je ponavljanje popolno. Tak ritem imenujemo **enakomeren**. Je zelo enoličen (monoton), dolgočasen.

Podobe lahko premaknemo tako, da bodo presledki med njimi drugačni. Nastanejo različne prekinitve, ritem je bolj zanimiv, ponavljanje je neenakomerno. Tak ritem imenujemo **izmeničen**.

Bolj razgiban in bogatejši je **neenakomeren** ritem, če narisanim podobam dodamo podobo z drugačno obliko.

Narisanim podobam lahko spremenimo tudi barvo.

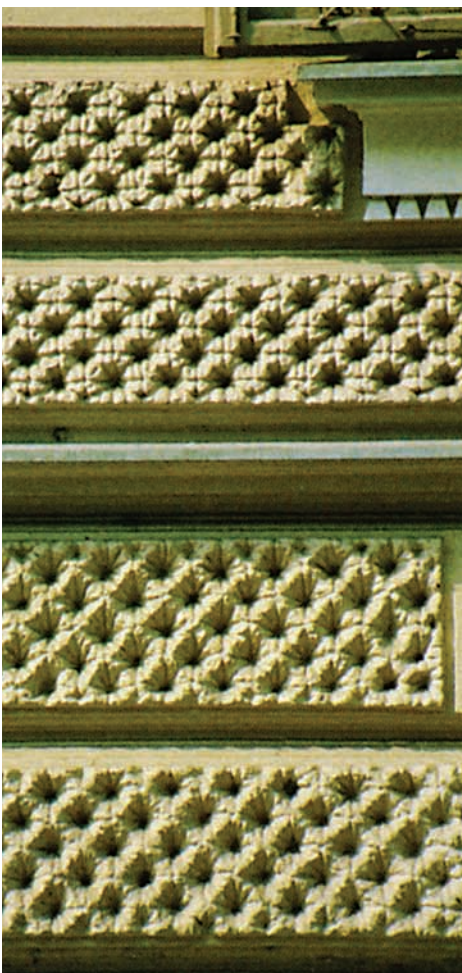
Še zanimivejši je ritem, če spreminjamo velikost podob.

Različnim oblikam in velikostim podob lahko dodajamo tudi različne barve.

Zgledi enakomernega in neenakomernega ritma, ki jih srečujemo v našem okolju: strešniki, različne ograje, okna na stolpnici, mreže na oknih, polkna, okraski ter steklene in kovinske obloge na pročeljih.

BARVNI KROG

Zato, da si ustvarimo v barvnem svetu red, si uredimo barve v barvni krog. V njem si barve sledijo v takšnem zaporedju: rumena, oranžna, rdeča (magenta), vijoličasta, modra (cian), zelena. Tak vrstni red barv je tudi v barvnem spektru – mavrici.

V barvnem krogu lahko izpostavimo tri barve: modro (cian); rumeno, rdečo (magenta), kajti z njihovim medsebojnim mešanjem nastanejo mnoge druge barve. Zato te tri barve imenujemo **osnovne** ali **barve prve stopnje, primarne barve**. V barvnem krogu jih lahko medsebojno povežemo z enakostраниčnim trikotnikom.

Barve v barvnem krogu so čiste, **nasičene**. Ne vsebujejo niti bele niti črne barve. Takšne so tudi v materialu – akvarelne in tempera barvice.

Z mešanjem barv prve stopnje nastanejo **barve druge stopnje** ali **sekundarne barve**:

Če mešamo barvo prve stopnje z barvo druge stopnje, dobimo šest naslednjih barvnih odtenkov barve druge stopnje (rumeno oranžna, rdeče oranžna, rdeče vijoličasta, modro vijoličasta, modro zelena, rumeno zelena).

